

Pristup advokatu kao način sprječavanja zlostavljanja

Izvod iz 21. opšteg izvještaja, objavljen u 2011¹

18. Mogućnost da lica koja policija liši slobode imaju pristup advokatu predstavlja osnovni mehanizam zaštite od zlostavljanja. Postojanje te mogućnosti imaće za posljedicu da one koji bi htjeli da zlostavljaju lica lišena slobode odvratu od takve namjere. Advokat je takođe u dobrom položaju da preduzme odgovarajuće korake ukoliko do zlostavljanja dođe.
19. Da bi pravo na pristup advokatu u potpunosti bilo djelotvorno, ono treba da bude garantovano od samog početka lišavanja slobode.² Zapravo, CPT je u više navrata utvrdio da je period neposredno nakon lišavanja slobode vrijeme kada je rizik od zlostavljanja i fizičkog zlostavljanja najveći. Nadalje, pravo na pristup advokatu trebalo bi da se primjenjuje od trenutka lišenja slobode, bez obzira na tačan pravni status dotične osobe; tačnije, ostvarivanje tog prava ne bi trebalo da zavisi od toga da li se lice formalno proglašava „osumnjičenim“. Na primjer, u mnogim pravnim sistemima u Evropi, osobe mogu biti obavezane da dođu i provedu određeni vremenski period u policijskim prostorijama u svojstvu „svjedoka“ ili radi „informativnog razgovora“; CPT zna iz iskustva da takva lica mogu biti izložena ozbiljnom riziku od zlostavljanja.
20. Pravo na pristup advokatu treba da ostvaruje svako lice lišeno slobode bez obzira na to koliko je „minorno“ djelo za koje je osumnjičeno. U mnogim zemljama koje CPT posjećuje, lica se mogu lišiti slobode na nekoliko nedjelja zbog tzv. „upravnih“ prekršaja.³ Komitet ne vidi nikakvo opravdanje za uskraćivanje prava tim licima na pristup advokatu. Nadalje, CPT često nailazi na praksu da lica koja su zapravo osumnjičena za krivično djelo budu formalno lišena slobode u vezi sa „upravnim“ prekršajem kako bi se izbjegla primjena mehanizama zaštite kod lica osumnjičenih za izvršenje krivičnih djela. Isključivanje određenih krivičnih djela iz područja primjene prava na pristup advokatu neminovno nosi sa sobom rizik od stvaranja takvih rupa u zakonu.
21. Slično tome, pravo na pristup advokatu trebalo bi da se primjenjuje bez obzira na stepen „ozbiljnosti“ prekršaja za koji se lice sumnjiči. Štaviše, lica osumnjičena za posebno ozbiljna krivična djela mogu biti među onima kojima prijete najveći rizik od zlostavljanja i stoga imaju najveću potrebu za pristupom advokatu. Shodno tome, CPT je protiv mjera koje omogućavaju sistematsko uskraćivanje pristupa advokatu tokom određenog perioda vremena licima lišenim slobode osumnjičenim za određene vrste krivičnih djela (npr. krivična djela koja su pokrivena antiterorističkim zakonima). Pitanje da li su

¹ <https://rm.coe.int/16806ccd23>

² Naravno, u zavisnosti od okolnosti datog slučaja, pravo na pristup advokatu može se koristiti čak i u ranijoj fazi.

³ (primj.ur.: U slučaju Crne Gore, prema Zakonu o prekršajima, moguća je kazna zatvorom kao prekršajna kazna, članovi 23 i 24).

ograničenja na pravo pristupa advokatu opravdana treba ocjenjivati od slučaja do slučaja, a ne na osnovu kategorije počinjenog krivičnog djela.⁴

22. CPT potpuno uviđa da u izuzetnim okolnostima može biti neophodno da se licu lišenom slobode odloži pristup advokatu po njegovom izboru tokom određenog vremenskog perioda. Međutim, to ne bi trebalo da znači da se pravo na pristup advokatu u potpunosti može zabraniti tokom datog perioda. U takvim slučajevima, treba organizovati pristup drugom nezavisnom advokatu kome se može vjerovati da neće ugroziti legitimne interese istrage. Savršeno je izvodljivo unaprijed utvrditi prihvatljive uslove za takve situacije, u dogovoru sa domaćom advokatskom komorom ili udruženjem.
23. Pravo na pristup advokatu tokom policijskog zadržavanja mora da podrazumijeva i pravo na povjerljiv razgovor sa advokatom. Od jasne je suštinske važnosti da advokat bude u neposrednom, fizičkom prisustvu lica lišenog slobode, s obzirom na to da se to smatra mehanizmom zaštite od zlostavljanja (za razliku od sredstva obezbjeđivanja pravednog suđenja). To je jedini način da se izvrši tačna procjena fizičkog i psihičkog stanja dotične osobe. Isto tako, ako razgovor sa advokatom nije povjerljiv, pritvoreno lice se možda neće osjećati slobodno da otkrije kako se s njim postupa. Ukoliko se prihvati da, izuzetno, dotični advokat možda nije advokat koga je izabralo lice lišeno slobode već zamjena izabrana prema prethodno dogovorenom postupku, CPT ne vidi nikakvu potrebu za odstupanjem u smislu povjerljivosti sastanaka između advokata i datog lica.
24. Pravo na pristup advokatu takođe bi trebalo da podrazumijeva i pravo na prisustvo advokata tokom bilo kakvog ispitivanja od strane policije, a advokat treba da bude u mogućnosti da interveniše tokom ispitivanja. Naravno, to ne bi trebalo da spriječi policiju da odmah počne sa ispitivanjem lica lišenog slobode koje je iskoristilo svoje pravo na pristup advokatu, čak i prije nego što advokat stigne, ako je to opravdano izuzetnom hitnošću samog slučaja. To takođe ne bi trebalo da isključi zamjenu advokata koji ometa pravilno vođenje ispitivanja. Bez obzira na to, u takvim situacijama policija bi kasnije trebalo da bude odgovorna za svoje postupke.
25. Konačno, da bi pravo na pristup advokatu tokom policijskog pritvora bilo potpuno djelotvorno u praksi, potrebno je da već u toj ranoj fazi krivičnog postupka postoje odredbe kojima se predviđaju rješenja za lica koja nijesu u stanju da plate usluge advokata.

⁴ Ovdje je moguće pozvati se na presudu Evropskog suda za ljudska prava u slučaju Salduz protiv Turske (27. novembar 2008), u kojoj je Sud utvrdio da „... član 6.1 [Evropske konvencije o ljudskim pravima] zahtijeva da, po pravilu, pristup advokatu treba omogućiti..., osim ako se u svijetlu posebnih okolnosti svakog slučaja pokaže da postoje uvjerljivi razlozi za ograničavanje tog prava“ (stav 55) (primj.ur.: presuda je dostupna onlajn: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%2201-89893%22%5D%7D>).